

Betragtninger

over

De af Mose I. B. XXXVI.
opregnede Edomitiske Kongers og
Fyrsters Regierings-Tid
og Følge.

Ved

Johan Ernst Gunnerus, Dr.

§. 1.

Da vi vist vide, at Moses er Forfats-
ter til de 5. Bøger, som ham til-
legges (§. 53. Vign. med §. 25, 21.
og 39. Anm. II. c. II. prol. Th. D.) og at disse
ere ligesaa lidet, ved Tidens Længde beder-
vede og gjorde ukiendelige, som andre den H.
Tsh. Selsk. Skr. 2. D. A Skrif

Skriftes egentlige Bøger (§. 51, 53. l. c.)
 saa er det aabenbar, at saavel den berngtede
 Spinoza (a) og Hobbes (b) som den fors-
 vovne og sig selv forvirrende Richard Si-
 mon (c) tillige med alle deres Formænd og
 Tilhængere aldeles fare vild, naar de negte,
 Mosen at være Forfatter til de ham tillagde
 5. Bøger, eller paaftaae, at disse Bøger ere,
 ved fremmede Hænder, aldeles forandrede
 og bragte i største Forvirring; hvilken deres
 vildfarende Meening er desuden tilstrekkelig
 igiendreven af Hr. Dr. Carpzov (d) og an-
 dre Lærde. Men ligesom disse Frie-Tænkere
 gaae for vidt paa den eene Side, saa gaaer
 og en heel Deel Jøder, og deriblant Jose-
 phus (e) og Philo (f) uden Tvivl for vidt
 paa

- (a) In Tr. theol. polit. c. VIII. p. 103. sqq. edit.
 Hamb. a. 1670.
- (b) In Leviath. c. 33. p. 176. sq. tom. III. opp.
 philos. ed. Amstel. a. 1668.
- (c) Jhans histoire critique du vieux Testament,
 livre prem. chap. V. p. 34. sqq. ed. Paris. a.
 1680.
- (d) In introd. ad libros canon. Biblior. V. T. p. I.
 c. III. pag. 38. sqq. cap. IV. §. II. p. 57. sqq.
 ed. 2. Lips. a. 1731.
- (e) Jød. Historie, IV. B. 8. Cap. 323. S. den
 Danske Oversættelse, 1. Deel.
- (f) De vita Mosis, lib. III, pag. 696. opp. edit.
 Francof. a. 1691.

paa den anden, endskjønt mindre farlige, Side, naar de paastaae, at og Moses selv har beskrevet sin Død, ja, saasom Philo i Særdeleshed holder for, endog de Omstændigheder efter Døden, som findes optegnede 5. Mos. B. XXXIV, 6. f. f. da det dog er troeligere, at en anden Hellig Skribent, saasom Josva eller Esra, har føiet det Tilleg til, som angaaer Moses Død, Begravelse, Begrædelse og Berømmelse og Josvæ Sølge.

§. 2. Ja, jeg er af de Tanker, at det slet ikke forringer den H. Skriftes Gudsdommelige Anseelse og Myndighed, om man end, saafremt man dertil havde tilstrekkelig og grundig Aarsag, tilstoed, at en anden Hellig og af Guds Aand drevne Skribent havde, efter Guds Villie og Indskydelse, ogsaa paa nogle faa andre Stæder, føiet noget til Moses Beretninger som en Fortsættelse af Historien eller til sammes Oplysning: Af hvilken Aarsag jeg heller ikke troer, at det havde faa meget at sige, om man var nød til med Prideaux (a), Schuckford (b), Clericus (c) og andre, at holde for, at de, i

A 2 Skab.

(a) Connerion des Alten u. N. Test. 5. B. 434. S. 1. Theil.

(b) Harmonie der Heiligen u. Profan Scribenten, 7. B. 123. S. II. Vol.

(c) Ia prol. ad pentat. diss. 3. §. 3. n. 9.

Skab. B. XXXVI, opregnede Edomitiske Konger næsten alle have levet efter Mosés Tid, og at en anden hellig Skribent, saasom Esra, har føiet den Fortegnelse til, som haves om dem, eller i det mindste fortsat det af Mose begyndte Register; hvilken Meening heller ikke holdes for urimelig af Andreas Rivetus (a), Joh. Henr. Heidegger (b) og andre retskaffene Mænd, ja den berømte D. Joachim Lange bifalder end og saadan Meening (c); Og naar samme ikke i sig selv er farlig og stridende imod den H. Skriftes Guddommelige Udspring og øvrige Egenskaber; saa har det vel intet at betyde, at en Spinoza (d), en Simon (e) og andre Frie-tænkere ere af samme Tanke.

§. 3.

- (a) In Exercitat. in Genesin, & quidem Exercitat. CXLIV. in cap. XXXVI, p. 709. edit. Lugd. Bat. a. 1633.
- (b) In exercit. select. de hist. patriarch. exerc. XII. p. 236. sq. Tom. II. ed. Tigur. a. 1729.
- (c) In hist. eccles. V. T. p. 81. n. 6. ad fin. hvor han siger: Ceterum regum Edumæorum recensio, Mosi temporibus posterior, adjuncta videtur a scriptore quodam hagiographo, Dei nutum secuto.
- (d) l. c. p. 108.
- (e) l. c. p. 35.

§. 3. Men der er slet ingen Nødvendighed, som forbinder os til at antage saadan Meening. Hvad de Ord angaaer, som bruges ved de Edomitiske Kongers Opregnelsse (1. Mos. B. XXXVI, 31.) Disse ere de Konger, som regierede i Edoms Land, førend der regierede en Konge over Israels Børn; saa er der intet herudi at finde, som kan nøde os til at bifalde Prideaux og Schueckford, i hvor megen Styrke end disse, med Spinoza og Simon, bilde sig ind, at deres Meening vil derved faae. Man tilstaaer gierne, at Ordene sette forud en Kundskab om Israels Konger, og at disse levede længe efter Moses Tid: Men at Moses har ganske vel vidst saadant forud, at Israel skulde, i sin Tid, faae en Konge, er ikke at tvivle paa; thi 1.) Kiendte denne store Anfører og Statsmand saa vel Israeliternes Sind og Opførsel, at han lettelig, uden at man legger nogen egentlig prophetisk Gave til Grund, kunde see ind, hvorledes det vilde gaae dem i Tiden, naar de vare komne ind i Canaans Land, og at de, som gierne vilde have al Ting paa samme Foed, som andre Folk, ikke lode Gud, saa at tale, have Roe, førend de og fik, som andre Folk, som Hedningerne trindt omkring dem, en Konge 2.) da Moses (5. B. XXVIII.) lysker Betsignelser over de Lydige, men Forbandelser over de Ulydige,

saa heder det i Henseende til de sidste (v. 36.)
 Herren skal lade dig gaae og din Konge,
 som du skal sette over dig, til et Folk,
 som hverken du eller dine Sædre kiende;
 og der skal du tiene andre Guder, Træe
 og Steen. Kunde ikke Moses heraf noksom
 slutte sig til, at Israelliterne vilde faae en
 Konge; thi, om man end ikke vilde antage,
 at det bliver, i de anførte Ord, slet hen for-
 udsat, at de skulde faae een; saa er det dog i
 det allermindste klart, at det skulde skee, saa-
 fremt de bleve Gud ulydige og vigede af fra
 hans Bud = Ords Beie; Og dette sidste
 havde Moses snart ingen Aarsag at tvivle
 paa, at det jo i Tiden vilde skee, saasom de
 saa ofte, ja fast daglig viiste, paa hvor slette
 Gødder deres Lydighed stoed imod den gode
 Gud. Moses har jo desuden selv 3.) beskrevet
 den Israellitiske Konge = Lov 5. B. XVII,
 14. — 20.). Hvorledes kunde det da vel
 være ham ubekiendt, at Israel vilde faae en
 Konge? Og altsaa kan Moses gierne, for
 den Sags Skyld, selv være Forfatter til
 Fortegnelsen paa de Edomitiske Konger, da
 de ovenanførte Ord indeholde intet, som
 kunde være Mosi uvitterligt.

§. 4. De Edomitiske Kongers og Tyr-
 sters Folge og Regierings = eller Leve = Tid er
 heller ikke af den Bessaffenhed, at vi, for at
 forklare

forklare samme, skulde nødes til at sette disse Konger og de af Mose sidst (I. B. XXXVI, 40. — 43.) opregnede Fyrster efter Mosi's Tid; thi naar man med Buddeo (a), Baumgarten (b) og adskillige andre Lærde Mænd, som tilsammen har R. Salomon Jarchi til Formand, vil antage, at saavel de B. 15. — 18. som og de B. 40. — 43. af Mose nævnte Fyrster ikke have været andet end Hoveder for adskillige Slægter; saa gaaer det ganske vel an, at den sidste Edomitiske Konge Hadar, eller, som han heder I. Krøn. I, 50. Hadad, nemlig den anden, har levet til Mosi's Tid, og de sidst i Capitelet af Mose nævnte Fyrster, under den Kongelige Regiering. Tids-Rummet, som disse 8. Konger behøvede til at regiere udi, bliver ogsaa stort nok, thi, fra Isacs Død, som holdes for (c) at være skeet ved A. M. 2288, efter hvilken Tid det vel ikke har været saa meget længe, førend Horiterne ere blevne uddrevne og det Edomitiske Kongerige er bleven oprettet, indtil Mosi's Død,

A 4

som

(a) H. E. V. Tti, tom. I. p. 472, 473. edit. 2.
Hal. 1719.

(b) J hans Anmerk. 46. til Alg. B. S. II. Deel,
p. 59. sqq.

(c) See Ewalds Tids-Register over det G. T.
som jeg her saavel som og i det Følgende legger
til Grund.

som settes ved A. M. 2553. har man en Tid af 265. Aar, hvoraf der kan komme 30. Aar og meer paa enhver Konge, om man vil inddeele deres samtlige Regierings-Tid i lige Deele, endskiont en Val-Konge, saasom disse Edomitiske vare (a), behøver aldeles ikke saa lang Tid, til at regiere udi; ja 30. Aar ere end og meer end nok i et Arves-Rige, naar man vil ansee disse Aar for en Middel-Tid, for 8. Konger i Rad. De første 8. Konger over Guds Folk; nemlig de 3. over heele Riget og de 5. følgende Judæ Konger; fra Saul af indtil Joram, Judæ Konge, have ikke, naar vi og vil inddeele disses samtlige Regierings Tid i lige Deele, regieret fuldt 23. Aar, thi Saul kom til Regieringen A. M. 2937. og Joram, Judæ Konge, døde A. M. 3120, saa at disse 8. Kongers Regierings Tid tilhobe ikke udgjør meer end omtrent 183. Aar. Sette vi i Steden for de 5. Judæ Konger ligesaa mange af de første Konger over Israël, efter Rigets Deeling; saa kommer der en ulige kortere Tid herud; men disse Israëls Konger regierede ogsaa trun meget kort for deres Ugudeligheds Skyld. De Lærde ere vel ikke aldeles eenige i at bestemme, hvor længe Josva, som levede hen ved Hadars, den sidste af de 8. om-

meldte

(a) Gen. XXXVI, 32. — 39. coll. I. Paralip. I, 43. — 50.

meldte Edomitiske Kongers Tid, har ført Guds Folk an efter Mosi's Død; Dog holde vel de fleeste med Ewald for, at dette ikke varede meget over 17. Aar: Andre sige: 18; Josephus (a) setter 25: Men i hvor høi end denne Tid, med noget Slags Skin af Grund kan settes, saa bliver den dog kortere, end de 30. Aar, og derover, som jeg tilforn har sagt, at der, efter den, i Begyndelsen af denne §., antagne Betingelse, bliver tilovers for enhver af de 8. Edomitiske Kongers Regjerings Tid: Det samme maa man tilstaae om de, noget derefter paa følgende 8. første Dommere, og gaaer derfor den lærde Schuckford (b), saasom og den store Baumgarten (c) erindrer, alt for vidt, naar han tillegger enhver af de ommeldte Edomitiske Konger over 48. Aar, paa det at de kunde fylde det store Rum ud, fra Israels Udgang af Egypten, til Sauls Tider (d).

§. 5. Man seer altsaa lettelig, af det foregaaende, ind, at vi ikke behøve alt det Tids-Rum, der kan blive til overs for de Edomitiske Konger, jeg handler om (§. 4.).

A 5

Bi

(a) I. H. V. B. I. C. 344. S. den D. Overs. I. Deel.

(b) l. c. p. 123.

(c) l. c.

(d) Schuckford. l. c.

Vi kan derfor gjerne antage med Ewald og andre, at denne Regiering ikke har begyndt førend i Aaret, efter Verdens Skabelse, 2330; da der dog, fra dette Aar til Mosiſ Død, bliver et Tids-Rum af 223. Aar (S. 4.) hvorudi disse Konger kunde have regieret, at jeg ikke skal tale om, at Hadar den sidste Konge kan have levet mange Aar efter Mosiſ Død; hvilket og fuldkommen bestaaer med den S. 4. forudsatte Meening, som Buddeus, Baumgarten og andre have om de Edomitiske Kongers Regierings Tid. Ja, jeg skulde ikke meene, at man antoeg noget imod al Rimelighed og Sandsynlighed, om man end forfortede dette Tal noget og satte f. Ex. med Luthero (a) en 200. Aars Tid; eller endnu mindre. Saaledes kunde der og blive nogen Tid tilovers saa vel for de første som sidste Edomitiske Fyrster, Mosiſ taler om; saa at det, for Tids-Rummets Skyld, gjerne gif an, at de først nævnte have regieret tilhobe for Kongerne, og at de sidst nævnte have allesammen endnu til Mosiſ Tid løst Hadar den sidste Konge af, thi at disse Fyrster skulde alle, for Mosiſ Død, have fuldt paa hinanden, det lader sig ikke tænke.

§. 6.

- (a) Jhans Udleggelse over Gen. XXXVI, 40—43. n. 82. p. 1493. coll. n. 67. p. 1486. tom. II. opp, ed. cel. Walchii, Halæ, 1740.

§. 6. Lutherus er af den Meening, at alle de af Mose nævnte Fyrster, saa vel de første (a) som de sidste (b) have været virkelige Regentere, og at de sidste meldte, endnu i Mosi's Tid, have fulgt paa Kongerne; hvis Rige han holder for at være bleven forstyrret, fordi Hadar negtede Israelliterne Frihed at drage igiennem Edoms Land; saa at det siden blev inddeelt i adskillige smaa Fyrstendømmer og forblev i saadan Tilstand indtil Davids Tid (c), og paastaer Lutherus tillige (d), at Texten (v. 40. og 43.) giver noksom tilkiende, at disse Edomitiske Fyrster have regieret tillige. Ewald (e) med mange andre bifalder Luthero derudi, at det Edomitiske Konge-Rige er, endnu til Mosi's Tid, bleven inddeelt i mange smaa Fyrstendømmer, saa at Moses kan have levet til samme Tid, som alle 8. Fyrster, der opregnes (v. 40. & 43.) efter de Edomitiske Konger. Tids-Rummet tillader og saadant ganske vel (§. 5.). Men jeg
feer

(a) Lutherus l. c. n. 37. p. 1466. n. 58. — 60. p. 1481. sq.

(b) l. c. n. 81, 82, p. 1492. sq.

(c) l. c. n. 82. p. 1493.

(d) l. c. n. 81. p. 1493. n. 37. — 39. p. 1466.

(e) I hans Tids-Register over det G. T. S. 23. lign. med hans Bibelste Concordanz, S. 238. I. Deel.

feer ellers intet der forpligter os til at antage Denne Meening, saa at jeg er tilbøieligere til at bifalde Buddet og Baumgartens Meening, som holde for, at de sidst nævnte 8. Fyrster have, som Slægternes adskillige Hoveder, levet under den Kongelige Regiering (§. 4.) efterdi jeg finder intet i den H. Skrift, som kan bringe os paa de Tanker, at det Edomitiske Kongerige er bleven inddeelt i visse Fyrstendommer; thi det gaaer dog vel ikke an, at slutte sig dertil, blot deraf, at der nævnes visse Fyrster efter Kongerne, saasom dette Beviis forsvinder, naar man for det Ord: Fyrster; setter Slægternes Hoveder. Hvad det Sprog angaaer, hvoraf nogle med Schuckford (a) vil bevise, at der maa have været regierende Fyrster i Edom hen ved den Tid, Israeliterne ginge ud af Egypten, da det heder (2. Mos. B. XV, 15.) i Mosiss Loffang: Da forferdedes Edoms Fyrster, de Vældige i Moab dem betoeg Bævelse, alle Indbyggere i Canaan bleve mistrøstige; saa er det meget rimeligt, at ved disse Fyrster, saa vel som ved de Vældige i Moab, intet andet forstaaes end de fornemste i Landet og Slægternes Hoveder (See Zachar. IX, 7. XII, 5, 6. & Mich. V, 1. Jud. VI, 15. 1. Sam. XXIII, 23. coll. Exod. XVIII,

(a) l. c. p. 123. Dog setter Schuckford dem for Kongerne.

XVIII, 21. See fremdeles Gen., XVII, 20. coll. XXV, 12. — 16.).

§. 7. I 1. Krønif. I, 51. heder det vel efter alle vore Danske Oversættelser: Der Hadad døde, da bleve der Syrster i Edom; saa at dette Sted af Bibelen synes at bestemme det, som Moses intet melder om, nemlig, at der paa Hadad eller Hadar, den sidste Konge i Edom, fulgte Syrster. Paa samme Maade oversættes og dette Sted i den saa kaldede Vulgata, og hermed stemmer tilslige Lutherus overeens, hvis Oversættelse, hvortil han maaskee er bleven forleder af Vulgata, har nok bragt ham paa de Tancker, at der have regieret Syrster efter de 8. Edomitiske Konger. Saaledes oversættes og dette Sprog af Junio og Tremellio, af Sebast. Schmidio, i den Hollandske Dordrechtiske, og i adskillige Franske Oversættelser, af hvilke dog den Parisiske af Maret 1742. par Monfr. le Maitre de Saci har i Steden for Syrster, Stadtholdere eller Befalingsmænd (a). Men efter den Ebræiske Text

bør

(a) Gouverneurs; Saadanne Stadtholdere og Vasaller af Judæ Konger forestode den Edomitiske Regiering fra den Tid, de bleve undertvungede af David til Joram Judæ Konges Tid: Hvorefter de igien fik Konger, indtil de endelig af Johanne Hyrcano bleve undertvungede og gjordte til et Folk med Jøderne.

bør Oversættelsen lyde saaledes: Og Hadad døde: Og (eller Men) Fyrsterne (eller Slægternes Hoveder (a) i Edom vare o. s. f. Saaledes oversættes og dette Sprog rigtig af Pagnino og Aria Montano; af Ludov. Lavatero; og i adskillige Engelske Oversættelser (b). Man kan altsaa ikke med nogen god Grund slutte af dette Sprog, at Fyrsterne have regieret efter Kongerne.

§. 8. Over alt synes heller ikke den Edomitiske Historie at rime sig vel med saadan Meening; thi jeg kan ikke see, hvor man, i Henseende til Tids-Rummet, skal sette disse Fyrster, om hvilke man vil meene, at de have regieret efter Kongerne. Lutherus setter dem fra Moses til Davids Tid (§. 6.). Men jeg tvivler ingeniunde paa, at jo det Edomitiske Rige til Davids Tid var et arveligt Konge-Rige, indtil David selv gjorde Ende derpaa (2. Sam. VIII, 14.) saasom vi maa slutte af 1. Kong. XI, 14. — 22. thi her meldes om en Edomitisk Prints, ved Navn Hadad, som, da David sloeg og overvandt Edomiterne, flydde til Egypten, og havde nu, nemlig i Salomons Tid, Lyst til at drage hjem til Edom, for at indtage igien, om mueligt

(a) Nemlig de nye, som vare komne til; efterat Slægterne havde formeret sig.

(b) F. E. i de tvende, af Harene 1675. og 1702.

ligt var, sit Arve-Rige; og det er ikke at formode, at denne den Edomitiske Regierings Maades Forandring var skeet til Davids Tid, nylig førend dette Folk af ham blev undertvunget. Skriften melder heller intet derom, uagtet at Israelliterne havde og nogen Tid tilførn med dem at bestille, nemlig i Sauls Tid, da de ogsaa bleve slagne (1. Sam. XIV, 47). Jeg synes og, at der vilde have gaaet for mange, for store og hastige og til Deels unaturlige Forandringer for sig med den Edomitiske Regiering, om dette Rige skulde have været, først et Herres Rige (Aristocratie) eller maaskee rettere, efter Lutheri Meening, en Foreening af flere smaa Stater og Fyrstendommer, og det i meget kort Tid; Dernæst et Val-Konge-Rige i de 8. Kongers Tid, Moses melder om; Derefter igien et Herres Rige, eller flere smaa Fyrstendommer; hvilken Indretning maatte ogsaa efter al Formodning have været kort, og endelig et Arve-Kongerige. Saadanne Forandringer tilhobe kan ikke vel formodes, men maa dygtig bevises (S. 168. Sch. Fornuft = E.). Men allermindst er at formode med Schuckford, at de sidst meldte Fyrster have regieret hen ved den Tid, Israels Børn ginge ud af Egypten og igiennem det røde Hav; thi, da Moses var ved de Edomitiske Grendser, vide vi vist, at Edomit-
terne

terne havde en Konge (4. Mos. B. XX, 14.) og af deres Frygt for Israelliterne lader sig ikke slutte, at de nemlig havde sat denne over sig (4. Mos. B. XX. 14 — 21.), saasom Baumgarten ogsaa erindrer. Hvor skal man nu sette de 8. Edomitiske Konger? Det gaaer ikke an, at sette dem efter de af Mose sidst nævnte Fyrster (§. 4.) hvilken Schuckfords Meening er desuden af Baumgarten grundig og udførlig igiendreven. Følgelig maatte de settes for de samme Fyrster. Men paa dette Sted blev der nu ikke Rum nok for dem (§. 4, 5.). Hvad Cumberland's Meening angaaer, saa er denne endnu mindre antagelig end Schuckfords. Men herom har den skarpsindige og lærde Baumgarten (a) handlet udførligen, hvorfor jeg gaaer saadan unaturlig Meening ganske forbi.

(a) l. c.